

Stanisław Kasznica (23 II 1874 – 17 XI 1958)

Doktor nauk prawnych, profesor zwyczajny
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

STANISŁAW KASZNICA

W dniu 17 listopada 1958 r. zmarł w Krosinku pod Poznaniem w 85 roku życia dr praw Stanisław Kasznica, długoletni profesor zwyczajny nauki administracji i prawa administracyjnego Uniwersytetu Poznańskiego, senior polskich administratywistów.

Stanisław Kasznica urodził się w dniu 23 lutego 1874 r. w Warszawie jako syn wybitnego profesora encyklopedii prawa i dziekana Szkoły Głównej Warszawskiej, a potem profesora Uniwersytetu Lwowskiego. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w gimnazjum św. Anny w Krakowie rozpoczął studia uniwersyteckie od chemii i medycyny. Rychło jednak z nich zrezygnował, zapisując się w roku 1895/6 na wydział prawny w Warszawie, kontynuując zawód prawniczy w trzecim pokoleniu rodziny Kaszniców.

W czasie studiów uniwersyteckich brał żywy udział w życiu społecznym i w pracy niepodległościowej. Już na drugim roku prawa wybrany został do zarządu Bratniej Pomocy (organizacji nie uznanej, ale tolerowanej przez władze carskie) oraz przyjęty do redakcji „Gazety Polskiej”, w której trzy razy w tygodniu drukowano Jego artykuły z dziedziny polityki zagranicznej¹. Na trzecim roku studiów wstąpił do tajnej organizacji Oświata Narodowa, mającej na celu krzewienie oświaty wśród ludu. Niedługo potem (październik 1898 r.) aresztowany, więziony był na Pawiaku i w X pawilonie Cytadeli. Zwolniony po dwóch miesiącach za wysoką kaucją, pod pozorem ciężkiej choroby, i internowany w Warszawie, dopiero po dwóch latach (gdy na skutek usilnych zabiegów sprawę umorzono) mógł podjąć studia. Dyplom ukończenia studium prawnego otrzymał w 1901 r., a w roku następnym stopień kandydata nauk prawnych na podstawie pracy *Teoria państwa Stanisława Orzechowskiego*. Nie mając warunków do pracy w zaborze rosyjskim (politycznie nieprawomyślny, poza tym posiadał obywatelstwo austriackie), wrócił do Krakowa. Brał żywy udział w życiu społecznym i politycznym młodzieży akademickiej (Związek Młodzieży Polskiej — „Zet”, tajna Liga Narodowa).

Egzaminy doktorskie złożył w 1904 r., po czym rozpoczął pracę w Na-miestnictwie we Lwowie, najpierw w departamencie przemysłowym, a po kilku miesiącach — w Radzie Szkolnej Krajowej. W 1905 r. otrzymał stypendium Akademii Umiejętności i wyjechał do Heidelbergu, gdzie zapisał się na seminarium prof. Jerzego Jellinka i zgłosił pracę o ustawodawstwie normującym położenie mniejszości narodowych.

¹ O wyróżniającej się pracy Stanisława Kasznicy w „Gazecie Polskiej” wspomina w swych „Pamiętnikach”, t. II. Ludwik Krzywicki.

Lata następne dzieli między pracę urzędniczą (po złożeniu w roku 1907 egzaminu praktycznego urzędniczego obejmuje stanowisko kierownika Krajowego Biura Statystycznego w Wydziale Krajowym) i pracę polityczną (w grupie „Rzeczypospolitej”). Poza tym zakłada Klub Dyskusyjny, który skupić miał lwowską elitę urzędniczą i „odaustriaczyć” ją, uczyć oceniania zjawisk politycznych pod kątem widzenia polskiej racji stanu.

W roku 1912 został mianowany profesorem zwyczajnym nauk społecznych w Krajowej Akademii Rolniczej w Dublanach pod Lwowem, na którym to stanowisku pozostał aż do roku 1919. Nadal czynny był w pracy społecznej, a także w pracy parlamentarnej. Przewodniczył dublańskiemu kołu Towarzystwa Szkoły Ludowej, które budowało dom ludowy w Prusach koło Dublan. W roku 1913 został wybrany na posła do Sejmu Krajowego i powołany do jego prezydium jako sekretarz. Bierze bardzo aktywny udział w pracach tej kadencji, pracując zwłaszcza nad zmianą statutu krajowego i ordynacji wyborczej w tym kierunku by zapewnić ludności ukraińskiej silniejszą reprezentację w Sejmie.

Z tych czasów datuje się szereg prac naukowych Profesora, Są to m. in. *Zasada proporcjonalności w prawie wyborczym* (1908), *Struktura narodowości ciała sędziowskiego w Galicji* (1909), *Gospodarka finansowa gmin wiejskich i małomiastewkowych w Galicji* (1912), *Materiały do reformy prawa wyborczego do sejmu galicyjskiego* (wydawnictwo Galicyjskiego Wydziału Krajowego, 1911).

Po wybuchu wojny i opuszczeniu Akademii w Dublanach przez jej dyrektora i prawie wszystkich profesorów, podjął ochotniczo zarząd ogromnego majątku Akademii, chronił go, a także zapewniał licznemu personelowi administracyjnemu utrzymanie. Brał ponadto żywy udział w pracach Komitetu Pomocy Ofiarom Wojny, który pełnił równocześnie rolę reprezentanta społeczeństwa polskiego wobec rosyjskich władz okupacyjnych.

Po wycofaniu się wojsk rosyjskich po bitwie pod Gorlicami, Stanisław Kasznica pozostał jako jeden z bardzo nielicznych członków Komitetu we Lwowie (prawie wszyscy wyjechali do Rosji, obawiając się represji ze strony powracających władz austriackich). Aresztowany wkrótce przez władze austriackie pod zarzutem zdrady stanu, został osadzony w więzieniu na Zamarstynowie. Po ciężkich, brutalnie prowadzonych przesłuchaniach został niespodziewanie po kilkunastu dniach zwolniony na skutek interwencji u cesarza wpływowych osobistości polskich. Wkrótce kontynuował wykłady w Akademii w Dublanach. Kiedy wiosną 1918 r. otworzyła się znów możliwość działalności niepodległościowej i politycznej, Stanisław Kasznica uczestniczył m. in. w maju w zebraniu Polskiego Koła Parlamentarnego w Krakowie, na którym proklamowano zjednoczenie i niepodległość Polski, a następnie jako członek delegacji polskiej pod przewodnictwem Witosa brał udział w Zjeździe Narodów Uciśnionych w Pradze czeskiej.

Po odzyskaniu niepodległości objął na propozycję ministra spraw wewnętrznych S. Wojciechowskiego w sierpniu 1919 r. stanowisko szefa sekcji administracyjnej (tj. dyrektora departamentu w dzisiejszej nomenklaturze) w tymże ministerstwie i piastował je do końca tegoż roku. W tym krótkim okresie sekcja przygotowała szereg projektów ustaw, m. in. o inkorporacji b. dzielnicy pruskiej i o organizacji władz administracji ogólnej II instancji

(w związku z tą ostatnią ustawą przeprowadzono także reorganizację władz administracji ogólnej I instancji i weryfikację starostów, zmierzającą do obsadzenia tych stanowisk przez osoby kwalifikowane). Min. Wojciechowski darzył St. Kasznicę absolutnym zaufaniem, akceptował wszystkie Jego wnioski, powierzał zastępstwo w kierownictwie ministerstwa na czas swej nieobecności.

W czasie urzędowania w ministerstwie spraw wewnętrznych organizator Wydziału Prawa Uniwersytetu (Poznańskiego, prof. Peretiatkowicz, zwrócił się do Stanisława Kasznicy z propozycją objęcia katedry prawa administracyjnego. Kasznica wahał się, gdyż żał Mu było porzucać tak doskonale rozwijającą się pracę w ministerstwie. Kiedy jednak w końcu Uniwersytet wyznaczył ścisły termin do udzielenia odpowiedzi, podjął decyzję, przyjmując katedrę od 1 stycznia 1920 r. jako profesor zwyczajny.

Już w kilka miesięcy po objęciu stanowiska profesora Wydziału Prawa został wybrany dziekanem wydziału na rok 1920/1921. Zorganizował biurowość i sekretariat wydziału, współdziałał w organizowaniu Uniwersytetu, w szczególności na zlecenie senatu opracował statut Uniwersytetu.

W okresie 1920–1927 łączył pracę uniwersytecką z intensywną pracą społeczną i parlamentarną (jako senator w kadencji 1922–1927) oraz pracami o charakterze ogólnopolskim.

W roku 1921 na zaproszenie rządu wziął wybitny udział jako rzeczoznawca w sprawie „statutu autonomicznego” dla Małopolski wschodniej. Udział Jego był tym cenniejszy, że cieszył się dużym autorytetem wśród tamtejszej ludności. Do sprawy statutu powracał jeszcze kilkakrotnie w ciągu następnych lat. Założeniem jego prac było przyznanie ludności ukraińskiej pełnej autonomii terytorialnej.

W 1923 r. na zaproszenie premiera i ministra spraw wewnętrznych gen. Sikorskiego przewodniczył komisji reformy administracji. Wskutek jednak rychłego ustąpienia Sikorskiego postulaty komisji nie zostały zrealizowane. Prace nad reformą administracji kontynuował prof. Kasznica w 1925 r. w powołanej przez premiera Skrzyńskiego tzw. Komisji Trzech (łącznie z prof. M. Bobrzyńskim i Smulskim). Projekty ustaw opracowane przez komisję nie doczekały się realizacji wskutek rychłego upadku rządu Skrzyńskiego, a następnie zamachu majowego. Jedynie ślady myśli komisji można było odnaleźć w niektórych ustawach ogólnoadministracyjnych wydanych później.

W końcu 1924 r. prof. Kasznica kierował na zaproszenie prezydenta Wojciechowskiego dyskusją na temat reorganizacji samorządu terytorialnego, która miała przygotować grunt pod uchwalenie jednolitej ustawy samorządowej, opartej o zasady wyrażone w Konstytucji Marcowej. Dyskusję prowadził w oparciu o sformułowane przez siebie tezy.

W roku 1925 na zaproszenie rządu przewodniczył komisji złożonej z przedstawicieli Sejmu RP, rządu i Sejmu Śląskiego, powołanej dla opracowania projektu nowego statutu autonomicznego dla Śląska. Projekt zmierzał do silniejszego związania Śląska z państwem. Przy opracowywaniu projektu kierował się Profesor myślą, by statut mógł się stać wzorem dla ogólnopolskowej organizacji samorządu wojewódzkiego. Projekt nie został niestety zrealizowany (po zamachu majowym sejm śląski uważał obowiązujący „statut

organiczny" za skuteczny oręż w walce z rządem). Do spraw śląskich powrócił Profesor jeszcze w latach późniejszych, opracowując (współ z prof. Starzyńskim) w latach 1933–1935 projekt ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego.

W czasie przewrotu majowego rozwijał bardzo żywą działalność opozycyjną (m. in. jako członek komitetu politycznego przy wojewodzie poznańskim Bnińskim), kontynuował ją również po przewrocie. Dlatego do końca kadencji parlamentarnej (1927) znajdował się według własnych słów „na marginesie życia państwowego”. Po kadencji wycofał się z życia parlamentarnego, poświęcając się prawie wyłącznie pracy uniwersyteckiej.

W roku 1929 został wybrany rektorem Uniwersytetu na rok 1929/1930, a następnie ponownie na rok 1930/1931. Był to okres w życiu Uniwersytetu bardzo trudny, tak ze względu na duże trudności lokalowe i finansowe Uniwersytetu, określane przez rektora jako niekiedy wręcz katastrofalne, jak i ze względu na trudne warunki polityczne. Doświadczenie i przyjacielska postawa rektora, zaufanie, jakim cieszył się wśród młodzieży, pomogły przezwyciężyć wiele poważnych trudności⁵.

Dużo pracy poświęcał też rektor sprawom lokalowym (rozdział pomieszczeń w oddanych w czasie Jego kadencji do użytku budynkach Coll Anatomicum i Coll. Chemicum, definitywne załatwienie sprawy własności budynku Biblioteki Uniwersyteckiej, sprawy domów mieszkalnych dla pracowników).

W roku 1931/1932 prof. Kasznica sprawował urząd prorektora, w latach 1933/1934, 1934/1935 i 1935/1936 był dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego, w roku 1932/1933 delegatem Rady Wydziału do Senatu Akademickiego.

W latach przedwojennych pełnił szereg funkcji o charakterze ogólnopaństwowym, m. in. był członkiem Rady Oszczędnościowej (utworzonej w 1924 r. przez Władysława Grabskiego w związku z reformą walutową, dla likwidacji przesterów personalnych w administracji), członkiem Rady Archiwalnej przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1925–1935) i sędzią Trybunału Kompetencyjnego (1935–1939).

W okresie przedwojennym (zwłaszcza W pierwszych latach) współpracował także blisko z „Ruchem Prawniczym i Ekonomicznym”. Ogłaszał tam w latach 1921–1924 przegląd polskiego prawodawstwa administracyjnego, zaś w 1928 r. ogłosił pracę *Władze administracji ogólnej po reorganizacji dokonanej Rozp. Prez. RP z 19. I. 1928*.

Lata wojny spędził na tułaczce. Na początku wojny uwięziony jako zakładnik wojskowy w Poznaniu, został następnie wraz z rodziną wysiedlony w grudniu 1939 r. do Kroczoła, gdzie przeżył prawie 2 i pół roku „o głódzie i chłódzie”. Napisał tu rozprawę socjologiczną *O władzy*. W końcu maja 1942 r. przeniósł się wraz z rodziną do Warszawy. Pisał tu podręcznik *Polskie prawo administracyjne*, wydrukowany następnie w tajnej drukarni w Warszawie w roku 1943, pod pseudonimem dr A. Łużycki. W latach 1943/1944 wykładał prawo administracyjne na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego (dla studentów Wydziału Prawnego i studentów sekcji Wydziału Teologicznego) oraz Sekcji Ekonomicznej Uniwersytetu Ziemi Zachodnich (Uniwersytetu Poznańskiego).

⁵ Por. Sprawozdania rektorskie prof. Kasznicy za okres kadencji 1929/30 i 1930/31. Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1920/30 i 30/31, Poznań, 1932.

Okres powstania przeżył siedemdziesięcioletni wówczas Profesor w bardzo ciężkich warunkach. Ciężką tułaczkę popowstaniową zakończył dopiero po powrocie do wyzwolonego Poznania w dniu 16 marca 1945 r.

Powróciwszy jako pierwszy z profesorów Wydziału Prawno-Ekonomicznego, zajął się natychmiast sprawami uniwersyteckimi. Jako prodziekan kierował Wydziałem do końca lata 1945 r. (na prośbę dziekana Wojciechowskiego), zajętego pracami przy tworzeniu Instytutu Zachodniego), odtwarzając Wydział i współdziałając w odbudowie Uniwersytetu. Poza wykładami na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, wykładał prawo administracyjne w Akademii Handlowej oraz administrację służby zdrowia na Wydziale Farmaceutycznym UP. Na Wydziale Prawno-Ekonomicznym prowadził konwersatorium, a ponadto zorganizował i prowadził w latach 1945—1947 przy współdziałaniu prof. A. Peretiatkowicza i prof. M. Zimmermanna wyższe seminarium z prawa publicznego (prawo państwowe, prawo administracyjne i prawo międzynarodowe) dla asystentów, doktorantów i wyższych urzędników administracyjnych. Seminarium to było poświęcone zagadnieniom prawa okupacyjnego i aktualnym zagadnieniom prawa publicznego (zwłaszcza samorządu). Napisano na nim kilka prac doktorskich, w tym dwie pod kierunkiem prof. Kasznicy (W. Pawlaka i Z. Janowicza). Pod kierunkiem Profesora Jego uczeń dr T. Nowicki przygotowywał pracę habilitacyjną.

W latach 1945—1947 ukazały się trzy dalsze wydania wydrukowanego w czasie okupacji podręcznika *Polskie prawo administracyjne*.

Na zaproszenie prof. Z. Wojciechowskiego, dyrektora Instytutu Zachodniego profesor Kasznica zorganizował w ramach tego Instytutu Sekcję Prawną. Sekcja ta opracowała na zlecenie Ministerstwa Ziem Odzyskanych projekty kilku ustaw, m. in. dotyczących uregulowania sytuacji prawnej osób zapisanych przez okupanta na tzw. niemiecką listę narodową oraz uwłaszczenia osób przesiedlonych na ziemiach odzyskane. Sekcja (a potem wyłoniony z niej Instytut Prawa Publicznego) wydawała specjalne wydawnictwo periodyczne „Administracja i Samorząd na Ziemach Odzyskanych”, finansowane przez Ministerstwo Ziem Odzyskanych, a przeznaczone dla budującej się na tych ziemiach administracji polskiej. Wydawnictwo to odegrało wybitną rolę. Ukazało się łącznie ponad 20 tomów serii A (artykuły) i serii B (teksty przepisów obowiązujących na ziemiach odzyskanych z komentarzem). Naczelnym redaktorem był do chwili likwidacji wydawnictwa w 1948 r. prof. Kasznica, sekretarzem redakcji i według słów Profesora „duszą wydawnictwa” — dr T. Nowicki.

Działalność uniwersytecką Profesora przerwało przeniesienie Go — mimo starań Rady Wydziału i Senatu — w stan spoczynku z dniem 31 grudnia 1947 r. Wykłady w Akademii Handlowej prowadził jeszcze do 1950 r. tj. do chwili likwidacji tego przedmiotu na skutek przekształcenia Akademii na Wyższą Szkołę Ekonomiczną. W związku z odejściem w stan spoczynku, Rada Wydziału Prawno-Ekonomicznego wręczyła swojemu Seniorowi adres dziękczynny.

Przeniesienie Profesora w stan spoczynku w pełni sił twórczych stanowiło dla Niego dotkliwy cios. Nie załamał się jednak i mimo ciężkich warunków zdrowotnych i materialnych pracował nadal wytrwale w swoim domku w Kro-

sinku pod Mosiną koło Poznania, interesował się żywo życiem umiłowanego Uniwersytetu i Wydziału, utrzymywał bliski kontakt z kolegami i uczniami, służył swoim ogromnym doświadczeniem życiowym i naukowym. W latach tych odtworzył i rozszerzył rozprawę socjologiczną *O władzy*, zniszczoną w pierwszym rękopisie (objętości około 7 ark.) w czasie powstania warszawskiego.

Dwa lata przed śmiercią nastąpiła w życiu Profesora poważna zmiana. Przemiany październikowe umożliwiły reaktywowanie Go na katedrze uniwersyteckiej. Z właściwą sobie energią i młodzieńczym entuzjazmem podjął mimo sędziwego wieku prace nad reformą naszej administracji. Brał żywy udział w dyskusjach na temat przywrócenia sądownictwa administracyjnego oraz Najwyższej Izby Kontroli. Wykładów i seminariów nie mógł już podjąć wobec pogarszającego się stale zdrowia.

W życiu Profesora Kasznicy spletała się nierozłącznie praca naukowa i pedagogiczna z pracą praktyczną. Urodzony organizator i człowiek czynu, nie uznawał pracy tylko kameralnej. Swoją głęboką i wszechstronną wiedzę wcielał w życie, mniej czasu poświęcał pracom teoretycznym. Owocem Jego pracy jest wiele projektów ustaw, reform, programów — niestety tylko częściowo zrealizowanych — i znakomity, pierwszy podręcznik prawa administracyjnego w Polsce.

Wybitny wykładowca, potrafił przykuć uwagę słuchaczy nawet przy pozornie suchych zagadnieniach. Jego wykład był wzorem wykładu uniwersyteckiego: jasny, prosty, zwięzły, skupiający uwagę na podstawowych problemach przedmiotu. Uczył Profesor wysoko cenić rolę prawnika administracyjnego, jego trudne i odpowiedzialne zadanie jako przedstawiciela władzy. Szczególną wagę przykładął do wysokich kwalifikacji moralnych i zawodowych urzędników, do jasno określonych kompetencji organów państwowych, do dobrze działającej kontroli administracji, zwłaszcza kontroli wykonywanej przez sądy administracyjne. Wykład Profesora oparty był na ogromnym doświadczeniu, zdobytym przede wszystkim w czasie pełnienia wybitnych stanowisk w życiu społecznym i państwowym. Syntezę tych doświadczeń, podaną w wyjątkowo jasny i zwięzły sposób, zawiera Jego znakomity, wspomniany już podręcznik (zwłaszcza ustępy dotyczące źródeł prawa administracyjnego, samorządu, służby publicznej, sądownictwa administracyjnego i in.). Tysiące wychowanków mogło sprawdzić w wielu dziedzinach swej pracy trafność argumentów Profesora.

Prace swych uczniów, czy to drobne prace seminaryjne czy prace doktorskie lub habilitacyjne, prowadził mimo sędziwego wieku z wielkim oddaniem i sumiennością. Nie było nieomal zdania czy cytatu, które by uszły wnikliwej uwadze Profesora, nie było problemu, który nie stałby się przedmiotem żywej dyskusji naukowej. Nie narzucał nigdy własnego zdania, przestrzegał przed pochopnością sądu, wdrażał do rzetelnej postawy badacza.

Garący przyjaciel i wychowawca młodzieży i młodych pokoleń pracowników naukowych, kształtował umysły i charaktery nie tylko przekazując swoją głęboką wiedzę, ale kształtował je także — i przede wszystkim — swoim przykładem. Umiał wysoko nieść godność profesora uniwersytetu, był człowiekiem ogromnej prawości i zdyscyplinowania. Wymagał wiele od uczniów, najwięcej jednak od siebie.

Życie nie oszczędziło Mu dotkliwych ciosów, pozostał jednak nieugięty zawsze do ostatniej chwili ten sam: człowiek nieposzlakowanego charakteru szczerzy, bezinteresowny, pragnący na każdym kroku przysłużyć się dobrze ludziom i umiłowanej nade wszystko Ojczyźnie, wiecznie młody entuzjasta, który nawet w najcięższych chwilach potrafił przelać część swego entuzjazmu na innych. Człowiek ogromnej prostoty, nie przywiązywał wagi do zaszczytów i odznaczeń, odmawiał ich przyjęcia; jedynym odznaczeniem jakie posiadał był Krzyż Walecznych. Czyż można piękniej wyrazić cechy Jego wielkości niż to uczyniły władze uniwersyteckie w ogłoszonych po zgonie nekrologach: „Znakomity pedagog i wychowawca... wielki autorytet moralny... najlepszy kolega... przyjaciel młodzieży... wzór prawości charakteru i ludzkiej dobroci”.

Zbigniew Janowicz

WIZYTA PRZEDSTAWICIELI GRUPY JUGOSŁOWIAŃSKIEJ ILA W POZNANIU

W lutym 1959 r. delegacja grupy jugosłowiańskiej International Law Association rewizytowała grupę polską. Po trzydniowym pobycie i seminarium w Warszawie goście jugosłowiańscy przybyli na dwa dni do Poznania (12 i 13 lutego 1959 r.). Byli to prof. Juraj Andrassy z uniwersytetu w Zagrzebiu, dr Aleksander Magarašević z Instytutu Międzynarodowej Polityki i Ekonomiki w Belgradzie, zast. prof. Mangović z uniwersytetu w Skoplje oraz prof. Miloš Radojković z uniwersytetu w Belgradzie. Wszyscy oni są specjalistami w prawie międzynarodowym. Prawnicy jugosłowiańscy byli w Poznaniu gośćmi Zrzeszenia Prawników Polskich. Interesowali się głównie życiem naukowym naszego miasta i złożyli wizyty rektorowi Wyższej Szkoły Ekonomicznej, prorektorowi Uniwersytetu, dziekanowi Wydziału Prawa i wicedyrektorowi Instytutu Zachodniego. Prawnicy jugosłowiańscy mieli także okazję spotkać się z przedstawicielami magistratury i palestry poznańskiej.

W Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego UAM odbyła się w dniu 13 lutego 1959 r. dyskusja z gośćmi jugosłowiańskimi. Ze strony polskiej wzięli w niej udział prof. Leon Babiński (Politechnika Szczecińska), doc. Witalis Ludwiczak (UAM), mgr Henryk de Fiumel (UW) i zast. prof. Krzysztof Skubiszewski (UAM). Ten ostatni w 20-minutowym zagajeniu przedstawił poglądy Zakładu poznańskiego na podstawy prawne granicy polsko-niemieckiej. Oto najważniejsze tezy z wypowiedzi prawników jugosłowiańskich: 1. Terminu „zarząd” użytego w umowie poczdamskiej w stosunku do ziem odzyskanych nie należy wyjaśniać sięgając do analogii m. in. z administracją oddaną Austro-Węgrom nad Bośnią i Hercegowiną w 1878 r.; 2. Można postawić znak równania między terminem „zarząd” w umowie poczdamskiej a terminem „władza najwyższa”; 3. Można też twierdzić, że pod słowem „zarząd” kryje się cesja, a zatem definitywne uregulowanie sprawy nowej granicy polsko-niemieckiej; 4. Fakt bezwarunkowej kapitulacji nie-

mieckich sił zbrojnych, nie zaś dopiero późniejsze dokumenty sojuszników, odegrał rolę pierwszorzędną, jeśli chodzi o powojenne ukształtowanie wschodniej granicy Niemiec; 6. Polska wysiedlając Niemców miała w ręku ten dodatkowy argument, że do metody wysiedleń pierwsza uciekła się Rzesza; 6. Teoria kompensaty terytorialnej w zastosowaniu do granicy polsko-niemieckiej ma charakter polityczny, nie zaś prawny; 7. Przy wyjaśnianiu dyskusowanego zagadnienia pamiętać trzeba, że mamy tu do czynienia z faktami, które powodują skutki prawne oraz że sytuację wytworzoną w 1945 r. niekoniecznie należy podciągać pod prawo dotąd obowiązujące.

Krzysztof Skubiszewski